

Balta varna, juoda avis

Spaudoje ir šnekamojoje kalboje neretai vartojamas frazeologizmas *balta varna*. Jis taikomas žmogui, savo elgesiu ar pažiūromis išsiskiriančiam iš kitų, plg. *balta varna* „kuo nors labai išsiskiriantis iš savo aplinkos žmogus“ (LKŽ), „kuo nors išsiskiriantis žmogus“ (DŽ).

Frazeologizmo autorius – romėnų poetas satyrikas Juvenalis (apie 60–po 127 m.). Veikale *Satyros* jis pavartojo posakį *corvo quoque rarior albo* – „retesnis už baltą varną“, t. y. didelė retenybė.

Kituose šaltiniuose teigiama, kad šis posakis žinomas iš Aristotelio veikalų. Senovės graikai *vařnq* laikė ilgą amžiškumo žėnklą: vařnas gyvenantis triskart ilgiau nei žmogus. Metams bėgant, vařnas žyla, o senatvėje tampa visai baltas. Kitame graikų mite pasakojama, kad buvusi balta varna už neištikimybę Apolonui paversta juoda. Šie mitai turi pagrindą – paukščių ir gyvūnų pasaulyje pasitaiko ir albinosų (lotynų k. *albus* „baltas“), t. y. tokių, kurių oda, plaukai ar plunksnos būna balti. Atsitinka ir priešingai, pavyzdžiui, gulbės paprastai baltos, bet pasitaiko ir juodų – tai ne anomalija, o toks gulbių porūšis.

Balta varna (ar kitoks paukštis) yra ir kitų kalbų frazeologijoje, plg. vok. *das ist eine weiße Krähe*, taip pat *ein weißer Rabe* „retenybė, individualus bruožas; išimtis“, angl. *a white crow*, pranc. *merle blanc*, rus. *белая ворона*, lenk. *biały kruk*, latv. *baltais zvirbulis* ir kt. Kinų patarlė sako: *pudruota varna ilgai balta nebus*.

Panašios reikšmės yra ir kai kuriose kalbose vartojamas frazeologizmas *juoda avis* „šeimos ar bendruomenės narys, kuris savo elgesiu, pažiūromis skiriasi nuo kitų, kenkia kitiems“. Šis frazeologizmas yra biblinės kilmės. Kaip žinome, Artimuosiuose Rytuose avys paprastai yra pilkšvos, o ožkos – tamsiai rusvos arba juodos. Senajame Testamentė aprašytas Jokūbo susitarimas su Labanu. Šis leido Jokūbui už septynerių metų darbą pasiimti tamsios spalvos ėriukus ir mąrgas bei taškuotas avis (Pradžios knyga 30, 32).

Šventajame Rašte taip pat kalbama apie *paklydusią avį*, t. y. nusidėjęlį žmogų, išklydusį iš doros kelio.

Neretas ir tos pačios reikšmės pasakymas *šašuota avis*, plg. lenk. *parsziwa owca*.

„Gimtoji kalba“, 2009 9 19–20